

yeraltından
notlar

FYODOR
DOSTOYEVSKI

YERALTINDAN NOTLAR

I

Hasta bir adamım ben... İçi hınçla dolu, sevimsiz bir adam... Sanırım, karaciğerimden rahatsızım. Doğrusunu isterseniz, hastalığımın ne olduğunu bilmiyorum, tam olarak neremin ağrıdığından da emin değilim. Tıbbı, hekimlere saygı duyduğum halde tedavi olmak için hiçbir şey yapmadım. Dahası, boş inançlara bağlı biriyim; hem de tıbbı saygı duyacak kadar. (Çok iyi bir eğitim aldım, bunlara inanmamam lazım, ama inanıyorum işte.) Sırf hıncımdan dolayı tedavi olmak istemiyorum, evet. Bunu anlamanızı beklemiyorum. Ama ben çok iyi anlıyorum. Huysuzluğumla kimin canını yakacağımdan bahsetmenin lüzumu yok tabii; tedaviden kaçmakla kötülüğü hekimlere değil, olsa olsa kendime yaptığımı farkındayım; hem bunu herkesten daha iyi biliyorum. Yine de hıncımdan tedavi olmuyorum! Karaciğerim ağrıyormuş, varsın daha beter ağrısın! Epeydir böyle yaşıyorum, yirmi sene olmuştur. Kırk yaşındayım. Eskiden devlet memuriyetindeydim ama görevi bıraktım. Aksi bir memurdum, kabaydım ve bu bana haz verirdi. Rüşvet almıyordum, bari kaba davranarak ödüllendirmeliydim kendimi. (Kötü bir espri ama kalsın. Yazarken güzel olacağını sanmıştım; şimdi sözlerimin çirkin bir böbürlenmeden öteye geçmediğini gördüm. Ama bile karalamayacağım işte!) İş için masama gelenlerle dişlerimi gıcırdata gıcırdata konuşur, birinin kalbini kırdığımda, büyük bir haz duyardım. Hemen hemen her zaman kalbini kırdığım birileri olurdu. İş için daireye gelenler çoğunlukla pısırik kimselerdi. Rica

için geldikleri belliydi. Sadece kendini beğenmiş bir subaydan nefret ederdim. Bir türlü yola gelmek bilmez, kılıcını şakırdatarak karşımda iğrenç bir kibirle dikilirdi. Kılıcı yüzünden onunla tam bir buçuk sene mücadele ettim. Sonunda kazandım. Kılıcını şakırdatmaktan vazgeçti. Hoş, gençtim o zamanlar. Ama sevgili okuyucularım, kötülüğümün neden kaynaklandığını biliyor musunuz? İşin püf noktası, bütün bu kepazeliği, en rezil anlarımda bile aslında kötü ya da hırçın biri olduğum için değil, yalnızca eğlence olsun diye yapıyordum. Öfkemden ağzım köpürmüşken bile biraz gülyüz gösterilip önüme şekerli bir bardak çay sürüldü mü yumuşayıverirdim. Üstelik duygulanırdım da... Ama sonradan kendime kızar, utancımdan aylarca uyuyamazdım. Huyum böyle işte.

Biraz evvel aksi bir memur olduğumu söylemişim ya, yalan! Hıncımdan öyle söyledim. İş için daireye gelenlere de, subaya da caka satardım, ama gerçekte hiçbir zaman aksi biri olamadım. İçimde sürekli bunun tam tersi duyguların varlığını hissediyordum. Bu duyguların kıpırdadığını, dışarı taşmak için fırsat kolladığını hissediyordum. Ama ben buna izin vermezdim; bile bile engel olurdum. Bunlar bana öyle eziyet çektirirlerdi ki utançtan yerin dibine geçerdim, öfkemden patlayacak hale geliyordum. Sonunda bıktım, canımdan bezdim! Sanki bir şeyler için pişman olmuşum, sizden özür diliyormuşum gibi bir izlenime kapılıyorsunuz, değil mi? Böyle düşündüğünüze eminim. Ama sizin ne düşündüğünüz umurumda bile değil, emin olabilirsiniz. Ben, kötü bir adam değildim; işin aslı, nasıl bir adam olduğum belli değil. Ne aksi bir adam olabildim, ne de iyi, ne alçak ne namuslu, ne kahraman ne de korkak. Hiçbir işi de tutturamadım. Şimdi, kendi köşeme çekilmiş, akıllı adamların bir iş tutturamayacakları, tutturanların ise aptal oldukları gibi kin dolu bir teselliyle kendimi kızdırıyorum. Evet, on dokuzuncu asrın insanı iradesiz olmalıdır, böyle olmak mecburiyetindedir. Eylem adamı, kişilik sahibi diyebileceğimiz adamlar ise dar kafalıdır. Kırk senelik bir yaşamdan sonra bu ka-

naate vardım. Şu an kırk yaşındayım; kırk yaş ise neredeyse bir ömür, ihtiyarlığın ta kendisidir. Kırk seneden fazla yaşamak ayıptır, ahlaksızlıktır ve aşağılık bir durumdur. Kim yaşar kırkından fazla? Elinizi vicdanınıza koyun ve bana açık yüreklilikle cevap verin, kim? İsterseniz, size ben söyleyeyim: Aptallar ve namussuzlar... Bütün ihtiyarların, o ak saçlı ve güzel kokular sürünmüş bütün o saygıdeğer ihtiyarların yüzüne söylerim bunu! Bütün dünyaya haykırım hatta! Buna hakkım var, çünkü ben de altmış yaşına kadar yaşayacağım. Hatta yetmiş, sekseni bulacağım!..

Durun, izin verin de biraz soluklanayım!.. Yoksa sizi güldürmek istediğimi mi zannediyorsunuz. Yanılıyorsunuz! Ben, sizin tahmin ettiğiniz veya edebileceğiniz gibi şakacı biri değilim. Yaptığım bu gevezeliklere kızarak (ki kızdığınızı hissediyorum) benim nasıl bir adam olduğumu soracak olursanız, size vereceğim cevap, 'küçük bir memurum'dan ibaret olacaktır. Sadece karnımı doyurmak için (sırf bunun için) çalıştım; geçen sene akrabalarımın biri bana altı bin ruble miras bırakınca hemen istifa ettim ve şu köşeye yerleştim. Eskiden de burada otururdum ama şimdi iyice yerleştim. Şehrin kıyısında berbat bir oda burası. Hizmetçim, ahmaklığı yüzünden alabildiğine hırçın, yaşlı bir köylü karısı; üstelik iğrenç kokuyor. Bazıları, Petersburg ikliminin sağlığını bozduğunu, ufacık gelirimle Petersburg'da yaşamının çok zor olduğunu söylüyorlar. Bütün bunları, onlardan; tecrübeli, akıllı nasihatçilerden daha iyi biliyorum ben. Ama yine de Petersburg'da kalacağım; buradan bir yere adım atmam! Neden mi?.. Hiç... Gitmişim ya da gitmemişim ne fark eder!

Sormama izin verin bu arada: Akli başında bir adamın bahsini etmekten haz duyacağı konunun ne olduğunu bilir misiniz?

Cevap, kişinin kendisidir.

O halde, ben de kendimden bahsedeceğim.

II

Sevgili okuyucularım, sizin dinlemek isteyip istemediğinizi bilmem ama şimdi size niçin bir böcek bile olamadığımı anlatmak istiyorum. Şunu ciddi olarak söyleyebilirim; pek çok kez böcek olmayı istemişimdir. Ama ne yazık ki buna bile layık olamadım. Sevgili okuyucularım, yemin ederim, her şeyin bilincinde olmak bir hastalıktır; bütün varlığınızı etkileyen gerçek bir hastalık. Hayatlarını sürdürebilmek için insanlara daha yalınkat bir anlama gücü, şu on dokuzuncu asrın aydınının payına düşen anlayışın yarısı, hatta dörtte biri bile yeterlidir. Hele bu insanlar, yeryüzünün en soyut, en bencil şehirlerinden biri olan Petersburg'da yaşamak gibi bir talihsizliğe uğramışlarsa... (Öyle ya, şehirlerin de bencil olanları ve olmayanları vardır.) İnsanoğlu için, mesela sıradan ve becerikli kişilerin sahip olduğu kadar anlayış gücü yeterlidir. Bahse girerim, bütün bunları, gösteriş için, belki de kılıcını şakırdatan subayımız gibi kabaca böbürlenmek ve becerikli kişileri küçümsemek için yazdığımı düşünüyorsunuz. Fakat sevgili okuyucularım, siz hastalıklarıyla gurur duyanları, üstelik bunlarla övünmeye kalkışanları gördünüz mü hiç? Ama gelin görün ki oluyor işte böyle şeyler... Üstelik bunu herkes yapıyor; hastalıklarıyla gurur duyuyorlar, belki herkesten çok da ben. Boş yere tartışmayalım; söylediğim şeyin anlamsız olduğunun farkındayım. Ama bilinçli olmanın sadece fazlalığının değil, kendisinin bile hastalık olduğuna inanıyorum. Buna eminim. Bu konuyu şu an için bir yana bırakalım

da siz bana şunu söyleyin: Bazı zamanlar, hem de nasıl söylesem, eskilerin deyimiyle, bütün güzel, yüce şeylerin inceliğini anlamaya hazır olduğum sırada, evet tam o sırada, bu güzellikleri anlayacak yerde saçma sapan hareketler yapıyordum. Söylemeye çalıştığım şu: Aslında herkesin yaptığı bu çirkin hareketleri, ben, -nedenini bilmiyorum ama- özellikle yapılmaması gerektiğinin bilincinde olduğum anlarda yapıyordum. Güzel ve yüce şeylerin bilincine daha iyi vardıkça, anlayışım derinleştikçe daha çok batağa saplanıyor ve boğulacak gibi oluyordum. Üstelik bu bir rastlantıdan öte, sanki öyle olması gerektiği için meydana gelmeye başlamıştı. Sanki bu durum bir rahatsızlık, bir dengesizlik değil de benim olağan halim gibiydi, öyle ki bu hale karşı koyma isteğim de kalmamıştı. Bunun benim doğal halim olduğuna inanmak üzereydim. (Belki de çoktan inanmıştım.) İlk başlarda bu karşı koymanın beni ne kadar üzdüğünü bir bilseniz! Diğer insanların benim yaşadıklarımla hiç karşılaşmadıklarına inandığım için bunları hep içimde sakladım. Utanıyordum. (Belki de bu utanç hâlâ devam ediyor.)

Petersburg'da geçirdiğim rezil gecelerin sonunda, o gün yine geri dönüşü olmayan bir rezillik yaptığımın bilinci içinde köşeme dönmekten gizli, aşağılık, garip bir haz duyardım. Bununla birlikte kendi kendimi yiyip bitiriyordum. Kendimi suçlarken acılarım zayıflamaya, sonunda da bana büyük bir haz vermeye başladılar. Evet, yanlış duymadınız, tam anlamıyla haz duyuyordum. Diğer insanların da bunu yaşayıp yaşamadıklarını anlamak için bu konuyu açtım. Şöyle açıklayayım: Ne kadar küçük düştüğümün bilincinde olmaktan kaynaklanan bir hazdı duyduğum; aşağılık biri olmanın çaresinin olmadığını, başka türlü biri olamayacağınızı, yeterli vakitiniz ve inancınız olsa bile değişemeyeceğinizi, değişmek istemediğinizi bilmekten kaynaklanan bir haz. Ayrıca değişmek isterseniz ne olurdu ki, olmak istediğiniz adam nasıl biri olmalıydı? Nihayetinde önemli olan bütün bunların, her şeyi derinden anlamanın, her şeyin bilincinde olmanın temel yasaları gereği, kendiliklerinden ortaya

çıkmasıdır. Bundan dolayı değişmek şöyle dursun, yapılabilecek hiçbir şey yoktur. Aşağılık bir herif, ahlaksızlığını fark etmekte teselli bulur. Of, yeter artık!.. O kadar laf ettim, bir şey izah edebildim mi? Bu işin zevkini nasıl izah edebilirim? Ama üstesinden gelip başladığım işi sonuna dek götüreceğim. Kalem bunun için aldım elime.

Çok kibirli bir adamımdır. Bir kambur, bir cüce kadar kuruntulu ve alıngan biriyim. Buna rağmen, birisi beni tokatladığında sevinç duyduğum zamanlarım olmuştur. Ciddiyim; bunda da ayrı bir tat, acıdan doğan bir tat bulabiliyordum. Acıda hazların en tatlısı saklıdır, hele de insan, kendisi için başka bir çarenin kalmadığını derinden anlamışsa. Dönelim tokat konusuna! Tokadı yiyen insan pestil gibi ezildiğini anlar. Beni en çok sarsan, bir tabiat kanunuymuş gibi, her zaman her yerde, haklı veya haksız olsam da herkesten önce kendimi suçlu görmemdir. Bunun başlıca sebebi, etrafımdaki insanlardan daha akıllı olmamdır. (Kendimi, daima etrafımdaki insanlardan daha akıllı bulmuşumdur, hatta inanır mısınız, bu sebeple büyük bir utanç duymuşumdur. Zaten hayatımda kimsenin yüzüne doğrudan bakamaz, daima bakışlarımı kaçıırırdım.) Suçlu olmamın ikinci sebebi, gönlü yüce biri olsam bile, bunun yararsızlığını görerek üzüleceğimi anlamamdır. Herhalde bu özelliğimi yerinde kullanamaz, ‘adamın yaptığı tabiat kanununa uygundur’ diye düşünüp onu affetmezdim. Bir davranışın tabiat kanununa uygun olması, onu affettirmemeli çünkü böyle olması, incitici olmadığı anlamına gelmez. Diğer taraftan, yüce gönüllü biri olmayıp bana hakaret edenden öç almak istesem, bunu yapabilir miydim? Zannetmem, çünkü bunu yapamam, cesaretim yok. Neden mi cesaretim yok? Sizlere bu konuda bir iki söz söylemek istiyorum.

III

İntikam almayı ya da kendisini korumayı bilen insanlar bunu nasıl yapar? Bu insanlar, intikam ateşiyle yanıp tutuşmaya başladıklarında bu ateş bütün varlıklarını kaplar. Kudurmuş boğalar gibi boynuzlarını öne eğip hızla hedefe koşarlar; onları durdurabilen tek şey, karşılarına çıkacak bir duvardır. (Düşünen ve dolayısıyla eylemde bulunmayan insanlardan farklı olarak, eylem adamları böyle bir duvarla karşılaşınca zınk diye duruverirler. Bu insanlar için duvar, yoldan dönmek için bir bahane değildir; halbuki biz düşünen adamlar bu bahanenin ciddiliğine inanmadığımız halde, dört elle sarılırız. Hayır, diğerlerinin vazgeçişleri kesinlikle içtendir. Onlar için duvar, yatıştırıcı, huzur veren, hatta bir yerde mistik bir anlam taşımaktadır. Neyse, duvar konusuna sonra döneriz.) İşte ben, bu eylem insanlarını, içten olan insanları, tabiat ananın özenerek yarattığı gerçek ve normal insan olarak görürüm ve çok da kıskanırım. Ahmaktırlar ona ne şüphe; ama normal insanların belki de ahmak olmaları lazımdır, kim bilir? Belki de bunun, kendince güzel bir tarafı vardır. Fakat benim bu konuda bazı tereddütlerim var. Şimdi tabiat ananın yarattığı normal adamın karşısına, laboratuvar imbiğinden geçirilmiş, her şeyi derinden anlayan bir adamı koyalım. (Korkarım bunda da mistik bir hava var.) Bu her şeyi derinden anlayan, kavrayan insan, normal insanların önünde bazen öyle bir çözülür ki, bütün kabiliyetlerine rağmen büyük bir içtenlikle kendisini bir insan değil, fare gibi görmekten alıkoya-

maz. Evet, her şeyi derinden anlayabilen bir fare. Karşısında ise bir insan vardır. Burada en önemli nokta kimsenin onu buna zorlamamasıdır. Şimdi bu farenin neler yaptığına bir bakalım. Diyelim ki fareyi kızdıran ya da inciten bir olay söz konusudur (bu, çok sık rastlanan bir durumdur) ve fare intikam almak ister. İçinde *l'homme de la nature et de la verite*'den¹ çok daha fazla kin besler belki de. Kendisine kötülük yapana karşılık vermek için duyduğu iğrenç, alçakça istek, içini *l'homme de la nature et de la verite*'den daha fazla kemirir.

Eylem adamı, doğuştan ahmak olduğu için intikam almayı bir hak olarak görür ama fare, her şeyi derinden anlama kabiliyetinden dolayı bunu kabul etmez. Sonunda sıra asıl meseleye, yani intikam almaya gelir. Zavallı fare, ilk kızgınlığının üstüne o kadar çok soru ve yeni kızgınlıklar ilave etmiştir ki içinde bulunduğu durum iyice güçleşmiştir. Her yanını, şüphelerden, heyecanlardan, kendisiyle acımasızca alay eden yargıç kılığına girmiş eylem adamlarının tükürüklerinden oluşan pis, kokuşmuş, bulanık bir çamur yığını kaplamıştır. Bu durumda farenin yapabileceği, her şeyi bir kenara bırakarak kendisinin de inanmadığı sahte bir gülüşle utana sıkıla deliğine kaçmak olacaktır. O pislik ve leş kokan deliğinde fare, kızdırılmanın ve aşağılanmanın etkisiyle sonsuz bir nefrete bürünür. Daha sonra, kırk sene boyunca, uğradığı hakaretleri en küçük ayrıntısına kadar üzerine utanç verici birçok uydurma anı ilave ederek hatırlayacak ve kendisini yiyip bitirecektir. Kafasında yarattığı bu kuruntulardan utanırken, yine de bu huyundan vazgeçmez. Hatta belki intikam almaya bile kalkışır; fakat bunu, miskin ve sinsice, böyle bir hakkı ve becerisi olmadığına inanarak, ta başından beri intikam almak istediği kişinin kılının bile kıpırdamayacağını; kendisinin ondan yüz kat fazla üzüleceğini bilerek yapar.

1 Jean Jacques Rousseau'nun *İtiraflarım* adlı eserinden sözler; "Tabiat ve gerçeklik adamı". (Fr.) (ç.n.)

Her geçen gün artarak büyüyen bir kinle bunları ölüm döşeğinde bir kez daha hatırlayacak ve... Soğuk, çirkin bir yarı ümitsizlik ve yarı inançla, kırk sene boyunca bilinçli bir şekilde yeraltında yaşaması zoraki yaratılan güya içinden çıkılmaz bu durumda doyurulamayan arzular ve verilmiş kesin kararların hemen ardından gelen pişmanlıklar arasındaki hummalı gelip gitmeler... Bütün bunlar, az evvel sözünü ettiğim o anlaşılmaz zevkin ruhunu yansıtmaktadır. İşte bu zevk öylesine ince, anlaşılması o kadar zor bir duygudur ki ufkü geniş olmayanlar bunu anlayamaz. Siz, şimdi bıyık altından gülümseyerek, “Belki tokat yemeyenler de anlamaz,” diyecek ve kibar bir şekilde, bunları bildiğime göre muhakkak tokat yediğimi ima edeceksiniz. Böyle düşündüğünüze bahse girerim. Merak etmeyin baylar, hiç tokat yemedim; zaten bu konuda ne düşündüğünüz de pek umurumda değil. Açıkçası hayatım boyunca karşıma pek tokat atma fırsatı çıkmadığı için üzülüyorum. Bu çok hoşunuza giden bir konu farkındayım ama bu kadarı yeter.

Sizlere, sınırları sağlam olan ama birçok zevkin inceliğini kavrayamayan insanlardan bahsetmek isterim. Yeri gelince bir öküz gibi böğürerek boğazlarını yırtan ve böylece toplum içinde ayrıcalıklı bir yere sahip olan bu insanlar, evvelce de bahsettiğim gibi herhangi bir zorlukla karşılaştıklarında hemen bir köşeye siniverirler. Zorluk, bir taş duvar demektir. “Hangi taş duvar?” diye soracaksınız. Tabii ki tabiat kanunlarından, kesin bilimsel neticelerden, matematikten oluşan bir taş duvar. Mesela biri çıkıp, “Senin ataların maymundur” deyip bunu ispat etse, hoşunuza gitsin gitmesin kabul etmek zorundasınız. Vücudundaki bir tek yağ damlasının, senin için, diğer yüz binlerce insaninkinden değerli olması gerektiği; erdemlerin, sorumlulukların, diğer bütün safsataların hep bu sonuca çıktığı ispat edilirse itiraz edemezsiniz. Bu matematiksel kesinlikte bir sonuçtur. İki kere iki dört eder ve buna karşı çıkamazsınız. Tabiat kanunları sizin onları beğenip beğenmemenize göre değişmez, kişisel istekleriniz onun umurunda değildir. Bunu kabul etmeli-

siniz. “Duvar duvardır,” diyeceklerdir size vesaire vesaire... Aman Tanrım, ya tabiat kanunları ve iki kere ikinin dört etmesi hoşuma gitmiyorsa? Bana ne, tabiat kanunlarından, matematikten... Duvarı yıkmaya gücüm yetmiyorsa, kendimi parçalayacak değilim tabii! Ama önümde duvar var diye ona boyun eğmeyi de kabullenemem.

Bir taş duvarın sırf iki kere iki dört ediyor diye evreni etkileyebileceğini düşünmek, büyük bir saçmalıktır! Bütün imkânsızlıkları ve taş duvarları görüp anlayabilmek, bunlara boyun eğmek size tiksinti veriyorsa, yalnız kalmak, mantığın değişmez kurallarına uyarak, tersini bildiğiniz halde, taş duvarlar karşısında kendinizi suçlayacak kadar çirkin sonuçlara varmak ve çaresizliğinizden bir köşeye çekilip dişlerinizi gıcırdatmak güzel şeydir doğrusu! Kızacağınız kimse olmadığının ve belki de hiç olmayacağının farkında çaresizlik içinde şehvet baygınlıkları geçirirsiniz. Aldatmaca ve göz boyamayla bulanık bir dünya yarattığınızı bile bile, kime, niçin kızdığınızı bilmeden, bütün bu aldatmacalar ve karışıklıklar içinde yüreğiniz sızlar; bilmedikleriniz arttıkça sızılarınız çoğalır.

IV

“Hah, hah, hah!.. Öyleyse siz diş ağrısından da haz alırsınız!” diyeceksiniz gülerek. Tabii! Diş ağrısının da kendine has bir zevki vardır. Bir ay boyunca bu ağrıyı çektiğimden, neden bahsettiğimi çok iyi biliyorum. Hiç şüphesiz bu öfke, sessiz bir öfke değildir; sancılı ve iniltili olur. Ama içten olmayan, sinsi iniltilerdir bunlar. Sorun da burada zaten. Acı çeken insan, inlemekten zevk duymasaydı rahatlıkla susabilirdi. Bu gerçekten de üzerinde durulmaya değer bir misal. Bütün bu inlemelerle tabiat kanunlarından şikâyet edersiniz. Karşınızda bir düşman yoktur ama büyük bir acı çekersiniz. Wagenheim’in² bütün uğraşlarına rağmen dişlerinizin kölesi olmaktan kurtulamazsınız; sizin dışınızda bir kuvvet isterse, diş ağrınız hemen bitebilir ya da daha üç ay çekmeye devam edersiniz. Eğer boyun büküyor ve isyanınıza hâlâ devam ediyorsanız teselli bulmak için yapacağınız şey, kendinizi kırbaçlatmak ya da duvarınızı yumruklamak olacaktır. Nereden geldiği belli olmayan bu alay ve aşağılanmalardan duyulan haz, bazen bizi zevkin doruklarına yükseltir. Rica ederim değerli okuyucularım, on dokuzuncu yüzyıl aydınının, diş ağrısı çektiğinin ikinci ya da üçüncü günü inlemelerini dinleyiniz. Bu iniltiler, ilk gündeki gibi sadece diş ağrısından gelen, kaba bir köylünün iniltileri değildir; şimdilerde ifade ettikleri gibi topraktan ve halkın özünden sıyrılıp medeniyetten ve Avrupa

2 1860’lı yılların ortalarında Petersburg’da bu isimle sekiz diş hekimi vardır. (ç.n.)

kültüründen nasibini almış birine yakışan iniltilerdir. Bu inlemeler gittikçe irkinleşir ve pis korkulu bir hırınlığa dönerek günler boyu, geceler boyu devam eder. Inlemelerinin hiçbir faydası olmadığının, dahası, bu şekilde hem kendisini hem de etrafındakileri lüzumsuz yere rahatsız ettiğinin farkındadır.

nnde yırtındığı kişilerin, ailesinin, bu inlemelerden bıķıp usandığını, onun küstahlık etmeden gürültüsüz bir şekilde inleyebileceğini; sırf ikinci biri olduğundan böyle davrandığını düşündüklerini bilir. Bunu için de bulunduğu bu yüz kızartıcı durumun farkında olmak ona büyük bir haz verir. Sizi rahatsız ediyor, iinizi parçalıyor, uyku uyutmuyorum ya! Uyumayın, dişlerimin ağrısını her an siz de hissedin. Artık karşınızda daha evvel görünmeye çalıştığı gibi bir kahraman değil, tembel ve şirret bir adam var. Varsın oyle olsun! Gerçeği ortaya çıkarmanıza sevindim doğrusu. Pis pis sızlanmalarım hoşunuza gitmiyor değil mi? Bekleyin daha da beterini göstereyim!.. Hl anlamadınız mı değerli okuyucularım? Belli ki bu zevkin bütün inceliklerini anlayabilmek için çok daha gelişmiş bir duyarlılığa, daha derin bir anlayışa sahip olmak lazım. Yoksa gülüyor musunuz? Buna çok sevindim. şakalarımın münasebetsiz, zevksiz ve karmakarışık olduğunu; içinde güvensizlik bulunduğunu biliyorum; bu, benim kendime sayęı duymadığıma işaret eder. Her şeyi derinden anlayabilen bir adam kendine sayęı duyabilir mi?

V

Aşağılanmaktan zevk alan bir adam kendisine saygı duyabilir mi hiç? Bunu sahte bir pişmanlıkla söylemiyorum. Bağışlayın babcığım, bir daha yapmayacağım demekten nefret ederim. Bunu söylemek bana zor geldiğinden değil, aksine geçmişte bu sözler ağzımdan çok kolay dökülmüştür. Üstelik genelde hiçbir suçum olmadığını bildiğim halde yapmışımdır bunu; en kötüsü de bu. Böyle zamanlarda da duygulanır, pişmanlık duyar, gözyaşı dökerdim; kuşkusuz bunlar da kendimi kandırmak içindi. Tabiat kanunları hayatım boyunca beni her şeyden çok yıprattığı halde, bu kez suçu onlara atamazdım. Bunları hatırlamak ruhuma sıkıntı veriyor. Aradan bir dakika bile geçmeden, bütün o duygusalılıkların, pişmanlıkların, değişeceğime dair verdiğim sözlerin çirkin birer yalan olduğunu anlıyordum. Kendimi neden bu sıkıntılara soktuğumu sorun bakalım? Boş durmaktan bıktığım için kendime oyalanacak işler çıkarırdım, diye cevap vereceğim. Gerçekten de öyle.

Sevgili okuyucularım, kendinizi şöyle bir yokladığınızda, bana hak vereceksiniz. Yaşadığımı anlamak için türlü maceralar uydurur, hayalimde kendime yeni bir hayat kurardım. Kaç kere, ortada hiçbir sebep yokken küsmüşümdür. Sonunda, bu meseleyi öylesine büyüttümdüm ki her şeyin koca bir yalandan ibaret olduğunu bildiğim halde gerçekten küserdim. Bu hayale o kadar inanmışım ki sonunda kendime hâkim olamaz duruma geldim. Âşık olmayı denedim, hem de bir değil iki defa; inanır mısınız baylar, korkunç acılar çektim.

Aslında acı çekmediğimi ruhumun derinliklerinde biliyordum. Gülmek gelirdi içimden ama yine de acı içinde kıvranmaya devam eder, üstelik delicesine âşıkmişim gibi kıskançlık krizleri geçirirdim. Bütün bunların sebebi can sıkıntısıydı baylar, kesinlikle can sıkıntısı... Bu can sıkıntısı beni tembelliğe itti. Tembellik her şeyi derinden anmanın, bilinçli olmanın doğal bir sonucudur. Evvelce de bahsetmiştim, şimdi yine tekrarlıyorum: Sıradan insanlar, eylem adamları, bu yüzden yani dar kafalı olduklarından eylem adamıdırlar. Bunu size izah etmeye çalışacağım. Eylem adamları dar kafalı oldukları için karşılaştıkları bir meselenin ilk sebeplerini fazlaca araştırmadan, ikinci dereceden sebeplere sarılırlar. Eyleme geçmek için tartışılmaz bir sebep bulduklarında içleri rahatlar. En önemlisi de bu zaten. İnsan, herhangi bir teşebbüsten evvel bütün tereddütlerden sıyrılmalıdır.

Nasıl kurtulacağım peki bütün tereddütlerimden? Hani bana destek verecek sebepler? Neredeler? Bilinçli olan her şeyi derinden anlayan biri olarak karşıma çıkan her meselede, gördüğüm ilk sebebin hemen ardından başka, daha önemli bir sebep geliyor ve bu, böylece sonsuza dek sürüp gidiyor. Düşünmenin temeli de bu zaten. Öyle görünüyor ki tekrar tabiat kanunlarıyla karşı karşıyayız. Sonuçta ne oldu dersiniz? Hiç! Her şey aynı! Az evvel size intikam almaktan bahsetmiştim, hatırlıyor musunuz? (Anlamamışsınızdır herhalde.) İnsanın, hak yerini bulsun diye intikam aldığı söylenir. O halde ilk sebep adalettir. Bu şekilde bütün tereddütlerinden sıyrılan insan, doğru bir eylemde bulunduğu inanarak içi rahat bir şekilde intikam alabilir. Ben, intikam almada ne adalet ne de erdem görüyorum; insan, sırf kızgınlığından dolayı intikam alır. Kızgınlık her ne kadar sebep teşkil etmese de, pekâlâ bütün tereddütleri yok eden bir ilk sebep yerine geçer. Ne var ki kızgınlık bile duyamıyorum. (Az evvel başladığım konu da buydu zaten.) Kızgınlığım da hep o uğursuz tabiat kanunlarına tâbi olarak enine boyuna tahlil ediliyor ve bir bakıyorsunuz asıl madde uçmuş, sebeplerin hepsi

buhar olmuştur. Hakaret, artık kimsenin suçunun olmadığı dış ağrısı gibi masum bir hale gelmiştir. Bu durumda yapılacak tek şey, duvarı daha şiddetli yumruklamaktır. Asıl sebebi bulamayınca da her şeye boş verirsiniz. Bir defacık da aklını bir köşeye bırakarak, ilk ve asıl sebepleri araştırmadan, derinlemesine düşünmeden, sadece bir şeyler yapmış olmak için sev ya da nefret et. Sonuçta karşına koca bir sabun köpüğü ve her zamanki tembelliğin çıkacaktır.

Değerli okuyucularım, kendimi bu kadar akıllı görmem, belki de hayatım boyunca hiçbir işi bitirememiş olmamdan kaynaklanıyor. Bırakın bitirmeyi, başlayamadım bile. Ben de gevezenin biriyim, çekilmez bir boşboğaz. Ama akıllı insanın asıl görevi buysa yani gevezelik etmek ya da başka bir deyişle havanda su dövmekse ne yapabilirim?